

ABD'NİN AFGANİSTAN VE IRAK İŞGALİNDEKİ BENZERLİKLER VE OLASI SENARYOLAR

DR. WATHEQ AL-SADOON

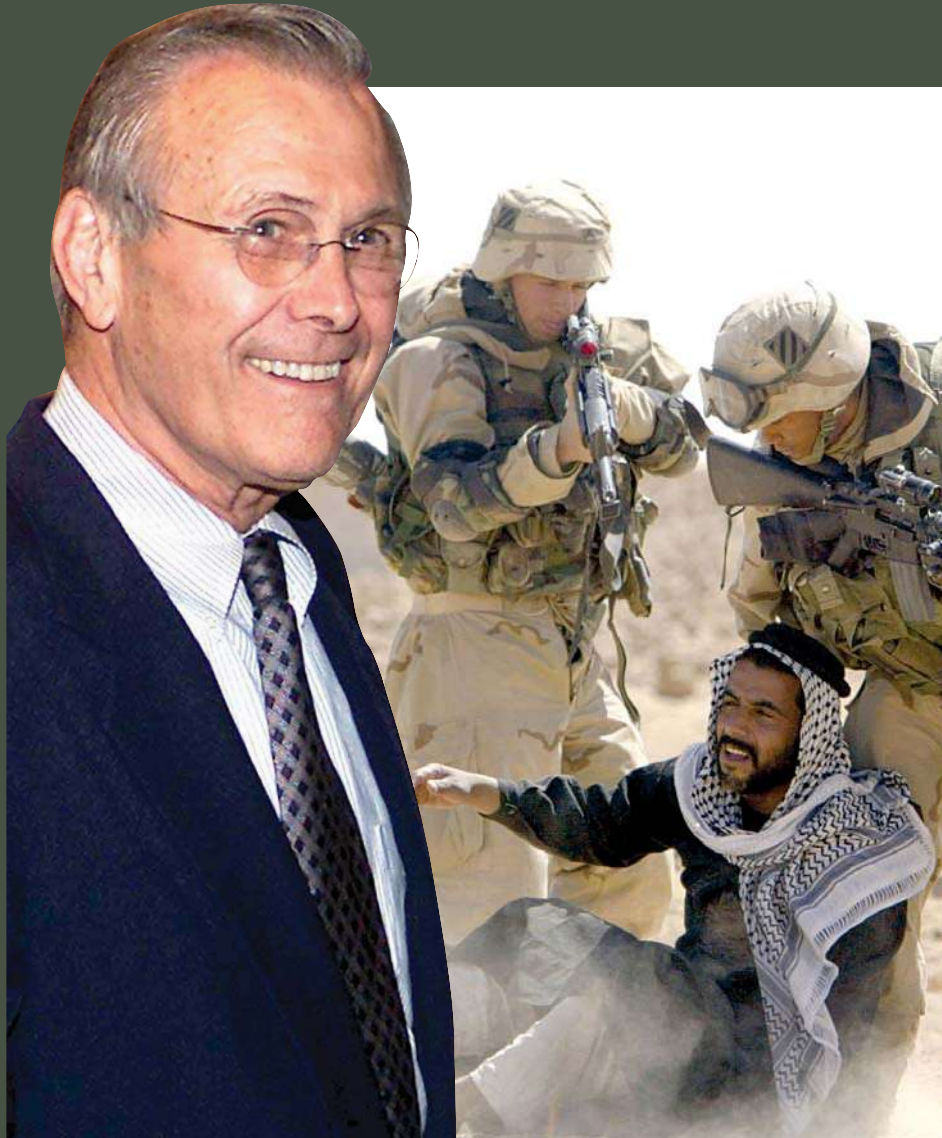
Arapça Çalışmalar Direktörü ORSAM

“

ABD'nin Afganistan ve Irak savaşlarında belirlediği stratejik hedefler, bu iki ülkede savaş sonrasında istikrar sağlamadaki başarısızlığını açıklamaktadır. Nitekim ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri sonrasındaki planları, bu iki ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal durumlardan ziyade güvenlik yaklaşımları ve çözümlerine odaklanmıştır.

”

Geçtiğimiz ağustos ayında dünya ABD'nin Afganistan'dan çekilmesine eşlik eden kaos görüntüleri ile meşgul olmuş, ardından gözler Irak'a çevrilmiş ve aynı senaryonun bu ülkede de yaşanmasını beklemiştir. Hatırlanacağı üzere ABD, 11 Eylül 2001'de uğradığı terör saldırılarının

ardından, “terörle savaş” bahanesi ile hem Afganistan’ı hem Irak’ı aynı gerekçe ile işgal etmiştir. ABD’nin yirmi yıl boyunca yürüttüğü bu savaşlarda kesin bir zafere ulaşma konusunda başarısız olmasının ardından Amerikalılar (hem halk hem yönetimler olarak) bu savaşlardan şikâyet ederek bu gelişmeleri “bitmeyen savaşlar” olarak nitelermeye başlamıştır. ABD’nin Afganistan ve Irak işgallerindeki koşullarda benzerliklerin ve olası senaryoların neler olduğunu ortaya koymak doğru bir analiz için gereklidir.

BAŞLANGIÇLAR VE SONUÇLARDAKİ BENZERLİK

11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra Başkan George W. Bush yönetimi, Pentagon’un 1947’deki kuruluşundan bu yana ABD’nin askerî stratejilerinin temelini oluşturan “caydırıcılık” ve çifte sınırlama” doktrinlerinden vazgeçerek, ABD’nin 2001’de Irak savaşında ve Afganistan’da Taliban’a karşı kullandığı “önleyici savaş” doktrinini benimsemiştir. Bu stratejinin temeli “fiilî bir saldırıyı püskürt-

mekten, tahmini saldırıları önlemek için önleyici savaşlar açmaya dönüşüm” olarak özetlenmektedir. Eylül 2001 saldırıları, çeşitli ülkelerin güvenlik vizyonlarında büyük değişim yaratmasının yanı sıra küresel düzenin genel çizgilerini de değiştirmiştir. Bu saldırıların ardından ABD, tüm dünyada geniş çaplı destek ve empati kazanarak küresel alanda hegemon aktör olmak ve hasımları ile rakiplerinin planlarını engellemek için tarihî bir fırsat yakalamıştır. ABD’nin Afganistan savaşındaki birincil hedefi her ne kadar Taliban rejimini düşürmek olsa da stratejik planlamasına Hazar Denizi’nde etki sahibi olma, Rusya’nın Orta Asya üzerindeki hâkimiyetini zayıflatma, İran ve Çin sınırlarına yaklaşma gibi hedefler de eklenmiştir. Aynı bağlamda, ABD’nin Irak’a açtığı savaşta “Irak’ın kitle imha silahlarını yok etme” hedefi dışında jeostratejik hedefler de yer almıştır ve tüm dünya Irak’ın elinde kitle imha silahları bulunmadığını açıkça görmüştür.

ABD, 2001’de Taliban ve 2003’te Saddam Hüseyin rejimlerini kolay hedefler olarak değerlendirmiş ve rakiplerine “zayıf vurarak güçlü olanı korkutma” prensibine dayanan güçlü “caydırıcılık” mesajı iletmesine olanak tanıyacağını düşünmüştür. Amerikalılar o dönemde, bu iki rejimi yok etmenin küresel egemenlik ve hâkimiyet stratejileri çerçevesindeki planlarını gerçekleştirmeyi kolaylaştıracağını ve 11 Eylül 2001’de kaybettikleri itibarı geri kazandırabileceğini düşünmüştür. ABD’nin Afganistan ve Irak savaşlarında belirlediği stratejik hedefler, bu iki ülkede savaş sonrasında istikrarı sağla-

madaki başarısızlığını açıklamaktadır. Nitekim ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri sonrasındaki planları, bu iki ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal durumlardan ziyade güvenlik yaklaşımları ve çözümlerine odaklanmıştır. ABD'nin geçtiğimiz yirmi yıl boyunca Afganistan ve Irak'ta attığı adımları kısaca gözden geçirdiğimizde benzerlikler görmekteyiz. Bu adımları özetleyecek olursak:

- Meşruiyetini, halkın zayıf katılımıyla yapılan ve sonuçları Amerikalıların gözleri önünde değiştirilen "formalite" seçimler yaparak ülkede siyasi güçler arasında "kotalara" dayanarak dağıtılan "kırılgan" bir siyasi süreç oluşturmak.
- Siyasi, millî ve mezhepsel müdahalelere ve etkilere açık güvenlik güçleri tesis etmek.
- Devlet kurumlarında yolsuzluğun yayılmasına göz yummak.
- ABD'nin varlığına karşı çıkanları bastırmak için aşırı güç kullanmak ve ABD'nin işgali sırasında tesis edilen siyasi sürecin muhaliflerini bastırması için resmî

güçlerin kullanılmasına izin vermek.

- Afganistan ve Irak'taki ekonomik, sağlık ve hizmet altyapılarının kötüleşmesine aldırış etmemek. Nitekim ABD Afganistan ve Irak'ta okullar, hastaneler, su arıtma tesisleri veya sanayi projeleri ile ilgilenmemiş, sadece askerî üsler, askerî havaalanları ve devasa hapishaneler inşa etmiştir.
- Afganistan ve Irak'ta ABD işgaline karşı yapılan silahlı saldırıların artmasından sonra ABD, bu iki ülkedeki durumları düzeltmek için siyasi çözümler veya vizyonlar üretmek için ciddi bir çaba sarf etmemiştir. Aksine Amerikalılar bu ülkelerden en az hasarla geri çekilmek için sadece askerî çözümler bulmaya çalışmıştır.

TALİBAN'LA VE EL-KAZİMİ HÜKÜMETİYLE YAPILAN MÜZAKERELER ARASINDAKİ FARK

ABD ile Taliban arasındaki müzakereler 12 Eylül 2020'de Doha'da başlamıştır ve görünen o ki bu ta-

rih, ABD'nin Afganistan'daki "bitmeyen savaşı" sonlandırmaya karar verdiği tarihî anı oluşturmuştur. Afgan hükûmetinin bu müzakerelerin bir parçası olması gerekmiştir. Fakat bu müzakerelerin sonraki turları ve Afgan hükûmeti ile Taliban arasında yapılan ikili görüşmeler, Afgan hükûmetinin bu müzakerelerdeki varlığının değersiz ve "formaliteden" ibaret olduğunu, asıl müzakerelerin ABD ile Taliban arasında gerçekleştiğini göstermiştir. Nitekim Taliban liderleri ile Amerikalılar müzakerelerin ilerlemesini övdüğü sırada Afgan hükûmeti bu müzakereleri eleştirmiştir. Amerikalıların Afgan hükûmeti ve ordusunun çok hızlı bir şekilde yıkılmalarına şaşırıldıklarını söylemelerine rağmen Afgan hükûmeti, ABD'nin çekilmesi ve Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesi ile sonuçlanan müzakerelerin bir parçası olmamıştır.

“

7 Nisan'da dönemin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, 2020 Haziran ortalarında ABD ile Irak arasında stratejik diyalog yapılmasını önermiştir. Pompeo, önerilen diyalogda ABD kuvvetlerinin ülkedeki geleceği dâhil olmak üzere, ABD-İrak ilişkileri ile ilgili tüm konuların gözden geçirileceğini belirtmiştir.

”

Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve Haşdi Şabi Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis'in 3 Ocak 2020'de Bağdat Havalimanı yakınlarında ABD tarafından düzenlenen hava saldırısıyla öldü-

rümlerinin ardından Irak'taki ABD askerî kampları ve üslerine İran destekli Iraklı Şii milisler tarafından yapılan saldırılar artmıştır. 7 Nisan'da dönemin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, 2020 Haziran ortalarında ABD ile Irak arasında stratejik diyalog yapılmasını önermiştir. Pompeo, önerilen diyalogda ABD kuvvetlerinin ülke-deki geleceği dâhil olmak üzere, ABD-İrak ilişkileri ile ilgili tüm konuların gözden geçirileceğini belirtmiştir. Ancak bu duyurunun, Irak'ın siyasi, güvenlik, ekonomik ve sağlık alanlarında zor bir dönemden geçtiği bir sırada yapıldığı gözden kaçmamaktadır. Irak'ın o dönemde yaşadığı zorluklara neden olan faktörler arasında istifa eden Adil Abdulmehdi'ye alternatif bir başbakan bulunamaması, İran tarafından destek gören Iraklı taraflar ile Irak'taki ABD güçleri arasındaki saldırılar ve tehditlerde tırmanış yaşanması, Irak'ın bütçe gelirlerinin %93'ünü teşkil eden petrol fiyatlarındaki dramatik düşüş ve Irak'taki sağlık sektörüne korkunç bir zorluk yaratan Covid-19 pandemisi gibi meseleler yer almaktaydı. Burada sorun teşkil eden mesele

geçici olarak kurulan bir hükümet ile ABD'nin güvenlik, siyasi, ekonomik, eğitim ve sağlık alanında kapsamlı bir diyalog kurulması girişimini başlatmasıdır. Bu nedenle el-Kazimi hükümetinin geçici olduğunun farkında olan ABD'nin bu girişim ile başka amaçları olduğu şüpheleri gündeme gelmektedir.

Bu şüpheler el-Kazimi hükümeti ile ABD arasındaki stratejik diyaloga ekonomi, eğitim ve sağlık meselelerinin formaliteden eklen-diği ve diyalog turlarına katılan Iraklı heyetlerin gündemindeki en önemli konunun Irak'taki İran destekli güçlerin talepleri ve şartları olduğu sonucuna götürmektedir. Bir diğer deyişle bu stratejik diyalog, ABD ile İran destekli Şii milisler arasındaki müzakerelerden ibaret olmuştur. ABD ile Irak arasındaki bu stratejik diyalogun ilk turu 11 Haziran 2020'de başlamıştır. Dördüncü ve son turu ise 26 Temmuz 2021 tarihinde Başkan Joe Biden'ın Irak'taki ABD'li savaş kuvvetlerinin tamamının 2021 sonunda geri çekme ve Irak Ordusuna danışmanlık ve eğitim vermek üzere sınırlı sayıda ABD'li as-

kerî eğitimcilerin kalacağını duyurmasıyla gerçekleşmiştir.

SON SAHNE

ABD'nin Afganistan ve Irak işgalinde başlangıçlar ve sonlar benzerlik göstermesine rağmen son sahnedeki durumların farklı olması muhtemeldir. Nitekim Taliban, Afganistan'daki en güçlü taraf olduğundan, ABD'nin "kaotik" çekilmesiyle Afganistan'ı kontrolüne geçirmesi doğal ve beklendik bir durumdu. Ancak Irak için durum farklılık göstermektedir. İran destekli milislerin Taliban'la aynı rolü oynamaya aday Irak'taki en güçlü taraf olmasına ve Irak'ın resmî güçlerinin bu milislerin karşısında duracak oranda güçlü olmamasına rağmen bu milisler birlik hâlinde hareket etmemektedir. Ayrıca Mukteda es-Sadr'a bağlı milisler ile İran tarafından destek gören milisler arasında sürekli gerginlikler yaşanmaktadır. Aynı şekilde Ali Sistani temsilcilerine bağlı milisler ile yine İran tarafından destek gören milisler arasında da gerginlik (veya anlaşamama) durumu bulunmaktadır. Diğer taraftan Irak'taki IŞİD unsurları, özellikle ABD'nin Irak'tan çekilmesi ABD Ordusunun resmî Irak güçlerine sağladığı destek ve hava keşiflerinin durdurulmasını kapsamaması durumunda, kendilerini yeniden organize etme ve güvenlik durumunda kargaşa yaratmak amacıyla yeniden saldırılar düzenleme imkânı bulacaktır. Sonuç olarak Irak'ta birbiriyle ilişkileri bulunan farklı aktörlerin bulunması ve bu aktörlerin bütüncül olmaması Irak'ta Afganistan benzeri gelişmelerin yaşanma ihtimalini zorlaştırmaktadır. ■

